

man kan skønne, have disse Forandringer af Randenes Standpunkt indskrænket sig til lidt under eller over 40 Fod om Aaret. Den ene af dem er i de 25 Aar ved Afsmelt-

ning rykket næsten 800 Fod (250 Metre), altsaa aarlig omtrent 32 Fod tilbage.

Minder fra en Rejse i det vestlige England

af J. Moldenhawer, Forstander for det kgl. Blindeinstitut.

Med et skotsk Dampskib forlod jeg Glasgow i det dejligste Vejr af Verden. Det var en udmærket smuk Tur ned ad Clyde-Floden og ud ad Fjorden; her kunde jeg ret i Mag se de skotske Bjerge og Klipper og glæde mig over de skønne Udsigter, som Landskabet frembød, i det Øjet søgte ind imellem de nærmere Bjerge og ad Dalene og Fjordene til de fjærnere Bjærgpartier. Vi sejlede forbi det højtliggende Dunbarton Castle, der er opført paa en 560 Fod høj Klippe, og forbi Port Glasgow og Greenock. Efterhaanden faldt Mørket paa; men kort efter at Solen var sunken ned bag Synskredsen, stod Maanen op, og den klare Himmel udfoldede i den blikstille Nat sin hele Stjærnepragt, i det Skibet rolig, uden Rysten og Slingren, gled ud paa Atlanterhavet.

Den næste Dags Formiddag løb vi ind i *Liverpools* Havn. Hvilket Liv paa Søen og hvilken uoverskuelig Masse Skibe inde i Havnen! Hvilken Færdsel ud og ind af store og smaa Skibe, lige fra den største Fregat til den mindste Jagt! Imellem dem vrimlede det af Baade med sorte, hvide, gule og brune Matroser, og fra Mastetoppene vajede alle mulige Folkefærds Flag, dog især „Stjernebanneret“, d. v. s. de nordamerikanske Fristaters Flag, og Englands Flag. Det var Søndag, og den sædvanlige engelske Søndagsstemning hvilede med sin søvndyssende Aande over Byen. Jeg opsøgte en Skolekammerat, der boede en Mil fra Byen, i Landsbyen Bootle, og her opslog jeg min Bolig. Han boede lige ved Havet, i en enlig Udkant af det stille og fredelige Bootle, hinsides hvilket Liverpoolerne ligge paa Landet fra Kl. 6 om Eftermiddagen til den næste Morgen, men Damerne hele Sommeren.

I de store Byer, jeg hidtil havde besøgt, havde jeg set saa megen Usselhed, at jeg kunde tvivle om Muligheden af, at den kunde overgaaes. I London og Glasgow saa jeg den paa Gaderne, i Edinburgh i Armodens og Sygdommens offentlige Boliger; i Dundee saa jeg den i Søndagsklæder, Drikkældighed og anden Udsvævelse holdt

Jubelfest og, som Engelskmændene sige, „made a holiday of it“; men det værste synes dog Liverpool at frembyde i den irske Elendighed, som her er samlet. Der var under mit Ophold en Sag for i Anledning af, at en Fader og Moder havde ladet to af deres Børn dø af Sult, medens de selv drak deres sidste Skillinger op. Som Modsetning hertil kan nævnes, at en Moder en Gang slog en Rude ud paa Fængslet for at blive arresteret tiligemed sit Barn, som hun havde paa Armen, og saaledes redde det fra Hungersdøden. Her samles ikke alene Hundreder af fattige irske Familier, men tillige alt muligt Pak, Falsknere o. s. v., da de have saa let ved at slippe bort herfra. Hertil kommer den for en stor Del raa Besætning paa de mange Tusende af alle Folkefærds Skibe, som Dag ud og Dag ind, ja hver Time, hvert Minut løbe ind i Liverpools Havn og Dokker. Her ser man Negre, Mulatter, Malajer, Kinesere, Indianere, Mestitser, Hinduer o. s. v. Det var en broget Vrimmel, jeg havde for Øje, naar jeg gik paa Posthuset, over for hvilket „Sømandshjemmet“ ligger, en umaadelig stor og ypperlig indrettet Bygning, i hvilken enhver Sømand for en billig Penge kan faa Logi, Kost og Vask, — opført for Skibsredernes Regning. Der findes en lignende i London, men Liverpools skal overgaa den. Denne By er jo ogsaa en af Verdens største Søhandelsstæder, og alle Interesser dreje sig der om Handel og Skibsfart. Ikke en eneste Stad i „det forenede Kongerige“ er i den Grad udelukkende en Handelsstad som Liverpool. Hvilken Pragt og hvilken Mangfoldighed af alle mulige Handelsvarer fremvise ikke de tit to Etager høje Butiksvinduer bag deres store blanke Spejlglasrunder! Man gjør sig ingen Forestilling derom; det overgaaer endog, hvad jeg i den Retning har set i London, og det vil dog sige noget.

Liverpool hører ikke til de gamle Stæder; der er ingen arkitektoniske Mesterværker fra Middelalderen, og Byens Opkomst og Betydning, som et Hovedpunkt for

Verdenshandelen, tilhører udelukkende den nyere Tid. Det, der først bragte den i Vejret, var den irske Handel, især med Havre og Havremel, samt Kvæg, der for største Delen gik hertil og derfra videre ind i Landet, og dernæst den skjændige Slavehandel fra Afrika til Amerika. Allerede 1730 vare 15 liverpoolske Skibe i denne Fart, og 1765 ikke mindre end 86, som i et Aar bragte 25—26,000 Negre til Vestindien og derfra hjembragte 10,000 Fustager Sukker. I det Aar, da Slavehandelen blev forbudt, havde Liverpool 126 Skibe, der vare sysselsatte med denne indbringende Forretning. Imidlertid vedblev ogsaa senere den afrikansk-vestindiske Handel at være i de liverpoolske Kjøbmænds Hænder. Siden er Staden paa Grund af sin heldige Beliggenhed bleven Hovedudførselsstedet for de engelske Fabrikvarer. For Manchester og hele det umaadelige Fabrikdistrikt for Bomuldsmanufaktur og Maskinværksteder, som er opstaaet deromkring, er Liverpool den nærmeste Søstad og saaledes af Naturen udset til at være dets Havn. Men ogsaa de fleste andre Hovedpunkter for Fabrikvirksomhed ligge meget nærmere ved Liverpool end ved London; dette gjælder baade om Leeds, Sædet for de største Uldmanufaktur, Stoke med Pottmagerdistriktet, Sheffield, Kniv- og Saxe-Fabrikationens Hovedsæde, Birmingham med dets uendelige Mangfoldighed af Metalvare-Fabrikker, for alt hvad der medtages under Navnet „hardware“, i Modsætning til skærende Redskaber og Maskiner. Den har i sin Udvikling holdt Skridt med Manchester. Fra 1801 til 1841 voxede saaledes i begge Byer Indbygger-Tallet til omtrent det Tredobbelte. Paa samme Tid som Liverpool ved at benytte sin gunstige Beliggenhed, som et naturligt Handels-Midtpunkt mellem England, Irland og Skotland, har forstaaet at drage Spekulationens mægtige Kræfter til sig og at lede Rigdommens Strømme til sit Skjød, og medens den stadig udvidede sin Handel paa Afrika og Vestindien, traadte den tillige i levende Vexelvirkning med Nordamerika, dels ved Indførselen af Bomuld og Udførselen af Manufaktur- og Fabrikvarer, dels ved at udsende en vedvarende og stadig tiltagende Udvandrerstrøm, der næsten fra alle Evropas Lande samledes her ligesom i et Brændpunkt for derfra atter at spredes til de andre Verdensdele.

Skjønt Liverpool ikke er nogen Fabrikstad, findes her dog forskellige Fabrikker; men de staa alle enten i Forbindelse med Handel og Skibsfart, saaledes Jærndampskibs- og Dampkjedel-Fabrikker, Anker- og Kjedesmedjer, Sejldugs-Fabrikker og Rebslagerier, eller de tjene Stadens egne Fornødenheder.

Byen hviler paa Klippegrund, og baade Dokkerne, Kirkegaarden og Tunnelerne under den ere sprængte ud

i den haarde Stenmasse. Ved det fælles, højereliggende Endepunkt af disse Tunneler, en for Personbefordring og en for Vareførselen fra Havnen, er der anbragt store Dampmaskiner, som ved lange Tove trække Jærnbane-togene op ad Tunnelerne, hvorimod de rulle tilbage af sig selv, da det gaar ned ad Bakke. Der findes i de liverpoolske Tog særskilte Vogne til Guld- og Sølvbarrer og rede Penge, til Svin, til Kvæg, til Heste o. s. v. I Liverpool findes en Mængde afvigende Konfessioner, og derfor er ogsaa Kirkernes Tal meget stort, omtrent 160; en af disse er „det flydende Kapel“, en til Gudstjeneste indrettet stor Ostindiefarer, der ligger i Havnen og fortrinnsvis besøges af Søfolkene; den rummer 600 Mennesker.

Liverpool ligger, som man véd, paa Nordsiden af Floden Mersey, i Lancashire, hvorimod den sydlige Bred hører til det for sin Ostetilvirkning navnkundige Cheshire. Paa Cheshire-Bredden have Liverpools Kjøbmænd en Mængde Landsteder, omtrent lige som paa Strandvejen hos os, og de derværende Landsbyer ere rige paa Værts-huse, Badeanstalter og Forlystelsessteder. Forbindelsen med Staden tilvejebringes ved talrige Dampbaade, der til bestemte Tider alle paa en Gang afgaa fra et fælles Ud-gangspunkt. Hovedstationen paa Sydsiden er Birkenhead, hvor Jærnbanen begynder. Cheshires vigtigste By *Chester* (det romerske Castra, Lejr) maa nøjes med at hvile paa sine Lavrbær fra gamle Dage og er kun interessant ved sine gamle Mindesmærker (deriblandt den smukke Domkirke), ved sit gammeldags Udseende, sine forunderlige Spadseregange paa de to Mile lange Mure omkring Byen og de mærkelige „Rows“ (Rækker) d. v. s. et Slags offentlige Korridorer eller Balkoner, der løbe hen over Stueetagerne, saaledes at anden Sals Gulv danner deres Loft, og ere hævede op over de i Klippen ud-luggede Gader. Shiret derimod er stadig skredet frem, da dets Opkomst har holdt Skridt med dets mægtige Kunde, Liverpool.

Naar man omtaler Liverpool, tør man ikke undlade at nævne dets prægtige Børs og dets endnu prægtigere Toldkammerbygning, der udmærker sig ved en ædel Stil og indtager et Fladerum af 50,000 Kvadratfod; men det mest storartede er dog Dokkerne, der i en Længde af 3 engelske Mile strække sig langs Floden og ved deres murede eller i Klippen udhulede Bassiner, deres prægtige Kajer, lette Jærnbroer og talrige Sluser, deres mægtige Bolværker til Værn imod det i Flodtiden opsvulmede Vand, ved de umaadelige, under Tag opstabilede Varemasser, de talrige Skibe og Kraner til disses Losning og Ladning, den Orden og den Travlhed, der hersker alle Vegne, ved de mægtige Pakhuse og spredt liggende, smukke Officiantboliger, frembyde et paa en Gang im-

ponerende og tiltalende Billede af de menneskelige Kræfters Virksomhed. Foran de egentlige Dokker findes en Række Bassiner, der ere et Slags Forstuer, hvor Skibene kunne løbe ind til enhver Tid, hvorimod Adgangen til selve Dokkerne kun aabnes ved en bestemt Flodhøjde, for at Vandet i dem stadig kan holdes i samme Højde. I de til Skibenes Kalfatring bestemte Dokker bruger man Flodtiden til at lade Skibet løbe ind og Ebbetiden til at lade Vandet løbe ud, saa at Skibet kommer til at ligge paa det tørre.

Paa Grund af den livlige Færdsel paa Mersey-Flodens Munding er der truffet forskellige særegne Foranstaltninger. Saaledes ligger der flere svømmende Kulmagasiner, gamle Skibe uden Master, for Anker i en vis Afstand fra hverandre, for at Dampskibene kunne faa Kul uden at løbe ind i Havnen. Flodmundingen er omringet af Fyrtaarne og Sømærker, med Telegrafer og Kjøbmændenes private Signalpæle. I denne Kreds udmærker sig fortrinsvis det saakaldte Klippe-Fyrtaarn, opført af Granitsten fra Anglesey, der gribe ind i hverandre og ved Overstrykning med Cement ere forbundne til én fast Masse. Dette Fyr udsender dels blændende hvide, dels purpurrøde Straaler, der lyse langt ud paa Havet. Paa Grund af den jævnlig forekommende tykke Taage har man paa farlige Steder anbragt saakaldte „Taage-Klokker“, d. v. s. svømmende forstøjede Tønder med Klokker, som ringe, naar Tønden bevæges af det skulpvpende Vand. Af samme Grund bruges paa Dampskibene Signalpiber, der i taaget Vejr udsende afbrudte pibende Lyd for at advare andre Skibe imod Paasejling.

Blandt Liverpools Undervisnings- og Velgjørenhedsanstalter findes to, som jeg gjorde nærmere Bekjendtskab med, nemlig det protestantiske og det katolske Blindeinstitut, der nærmest ere industrielle Læreanstalter. Medens hint, saaledes som det plejer at være Tilfældet med saadanne Instituter i Storbritannien, har sin egen Kapellan, besørger Gudstjenesten og Religionsundervisningen i det katolske Institut uden Vederlag af en Gejstlig og af de barmhjertige Søstre. I dette traf jeg blandt Eleverne en blind Neger, der lærte et Haandværk.

Fra Liverpool gjorde jeg en Afstikker til *Manchester* og kom saaledes til at gjøre Bekjendtskab med Englands ældste Jærnvej til Personbefordring, og den første, paa hvilken der er blevet kjørt med Lokomotiv. Uagtet den stadig, fra 1830 til den Dag idag, har undergaaet Forbedringer og i Reglen endog er gaaet i Spidsen med sine Fremskridt, gjorde den dog et noget affældigt Indtryk; aldrig nogen Sinde har jeg kjørt i en Jærnbanevogn, der i den Grad hældede, snart til den ene, snart til den anden Side. Herover kan man imidlertid ikke un-

dre sig, naar man husker paa, hvilken umaadelig Trafik der finder Sted paa denne Bane. Den hele Vej, 30 engelske Mile, tilbagelagdes i en halv Time. Igjennem en Skov af rygende Skorstene naaede vi omsider det travle og sortsmudsede Manchester, hvis Fabrikker sluger et saa umaadeligt Kvantum Bomuld, og fra hvis Lagere den halve Verden faar sine Bomuldsvarer. Og Byen vedbliver at voxe, i det den ene Kreds af Bomuldsfabrikker, samt af Værktøjs- og Maskinfabrikker, Jærnstøberier og Smedjer, rejser sig efter den anden, og Staden ligesom udstrækker sine sorte Arme over den frodige Omegn og omdanner de grønne Marker til Gaarde og Veje, dækkede med sort Kulstøv. Maskinernes Larm afløser Plejlens Slag og Plovens lydløse Gang gjennem Furen, og i Stedet for Farmernes eller Bøndernes mere eller mindre spredtliggende Huse og Gaarde træde Fabrikarbejdernes sammenpakkede og tætbefolkede Boliger. Egnen omkring Manchester er i mange Miles Omkreds oversaaet med Fabrikker, der paa nogle Punkter ligge mere spredte, medens de paa andre samle sig til store Byer.

Mit Besøg gjaldt ikke selve Byen, men det i nogen Afstand derfra liggende *Blindeinstitut* (Henshaw's Blind Asylum), der optager den ene Fløj af en stor Bygning, hvis anden Fløj er indrettet til *Døvstummeinstitut* (Henshaw's Deaf and Dumb Asylum), medens Midtpartiet optages af et Kapel, der er fælles for begge. Ogsaa Gudstjenesten er fælles for de blinde og for de døvstumme; men medens der prædikedes for hine, sad disse og læste i Bibelen; en Prædiken for døvstumme, som man træffer den i Kjøbenhavn og paa mange andre Steder, gives her ikke. I Bestyrerens hyggelige Hjem tilbragte jeg nogle fornøjelige Timer, efter at vi først havde gjennevandret Institutet, der baade er Læreanstalt for unge og Forsørgelsesanstalt for aldrende eller svagelige blinde. Det var en Fornøjelse at høre, hvorledes den joviale Mand havde et Ord tilovers til enhver, og at iagttage den opmuntrende Indflydelse, han udøvede overalt. Interessant var det ogsaa at gjøre Bekjendtskab med et af ham opfundet Trykkeapparat for blinde (Hughe's Typograph), et sindrigt, men desværre kostbart Apparat, der bruges af flere rige blinde, saa som den forhenværende Konge af Hannover og den engelske Forfatter Viscount Cranborne. Som en Mærkværdighed bør ogsaa nævnes, at der findes en særskilt Klasse for døvstumme blinde, der saa vidt mulig drage Nytte af begge Instituter. Naar man fra Anstaltens Vinduer skuede ud over Egnen henimod Byen, fik man et tydeligt Billede af dennes vedvarende Udvidelse. „Byen kommer ud til os,“ sagde min Vært, „vi have ikke nødig at flytte for at komme til at bo i Byen.“

Ligesom Manchester staar øverst i Rækken af alle engelske Fabrikstæder, baade i Rigdom og i Henseende til Forretningernes Omfang og til Udstrækning af Fabrikanternes Forbindelser, saaledes nyder den ogsaa det sørgelige Ry, at afgive de fleste og værste Forbrydere, og i Henseende til Uvidenhed skal den være det Sted, der staar London nærmest. Tallet af de Mennesker, der ikke alene ikke ere Kristne, men i det hele slet ingen Religion have, er meget stort, og Demoralisationen iblandt Ungdommen er saa almindelig, at det maa forbavse enhver, der ikke har set, hvorledes Fabrikarbejdernes Børn opvoxte, omgivne af Drikfældighed, Uvidenhed og religiøs Ligegyldighed, hvorledes de maa arbejde i Fabrikkerne fra 9 Aars Alderen og ikke kjende til anden Adspredelse end den, som de lære gennem deres Omgivelsers slette Exempel. At ikke alene de lovlige, men ogsaa de ulovlige Forretninger drives efter en stor Maalestok, ses af den store Mængde Huse, der kjendes af Politiet som Gjemmested for Tyvekoster og Forsamlingssteder for Tyve, Tiggere og mistænkelige Personer. Kippernes Tal er saa stort, at man regner en for hver 300 Personer, og mange af disse ere tillige Hjemsteder for andre Udsvævelser. Tallet paa de Børn, der af Politiet optages paa Gaderne for at bringes tilbage til Forældrene, stiger i enkelte Aar til 3—4000, og af omdrivende og arbejdsløse Mennesker tyede allerede for flere Aar siden 30,000 til det i Manchester indrettede „Nat-Asyl“, der aldrig modtager flere end 90 ad Gangen, og hvor ingen kan være mere end to Nætter i Træk. Medens der for nogle Aar siden i Middlesex med den tilhørende Del af London fandtes en Forbryder for hver 590 Indbygger, var Forholdet i Lancashire med Manchester en paa 520. Af 17—18,000 Par, som i ét Aar bleve viede i Cheshire og Lancashire, kunde mellem 6 og 7,000 Mænd og mellem 11 og 12,000 Kvinder kun underskrive med et Bomærke, og en stor Del kunde ikkun skrive Begyndelsesbogstaverne af deres Navne. For Resten skal der gives Egne i England, hvor Forholdet i saa Henseende er endnu værre, saa at det ikke som her er 52, men 60 Procent af de voxne, der ikke kunne skrive — hvis ikke Forholdet i Virkeligheden er lige saa ugunstigt i Manchester, naar man regner alle de ugifte Personer med, hvoraf jo netop en stor Del hører til Befolkningens Bærme. Og dog havde Staden allerede for flere Aar siden omtrent tusende Skoler af alle Slags. At Stadens Pengematadorer imidlertid ikke havde faaet Øjnene op for Skolegangens store Betydning, syntes tilstrækkelig at fremgaa af den ringe Understøttelse, der endog blev en Skole til Del som den kongelige Lancaster-Skole, i hvilken over 1,000 Børn, baade Piger og Dreng, nød Undervisning. Utilstrækkeligheden af de faste aar-

lige Tilskud, sammen med den ringe Rente af dens Kapital, havde endog gjort det nødvendigt at forandre den fra en Friskole til en Betalingskole; men Skolepengene ere dog kun en Penny (7 à 8 Øre) om Ugen. Denne Undervisningsanstalt — man kunde fristes til at kalde den en Undervisningsfabrik — med dens 1,000 Elever, der alle undervises i én stor Sal og under Tilsyn af én Lærer, afgiver ret et Billede paa Arbejdsbesparelse i Retning af lønmede Lærerkrafter. Da det kun er ved en Del af den mundtlige Undervisning, at én Mand kan sysselsætte et saa stort Tal Elever, har man iværksat den fornødne Deling af Arbejdet ved Hjælp af „Monitorsystemet“ eller „den indbyrdes Undervisning“, i det man af Elevernes Midte udtager 200 Medhjælpere, hvoraf enhver har sin Afdeling at undervise eller sine undergivne at kontrollere. Tallet er saa stort, for at de kunne afløse hverandre ved Arbejdet og saaledes faa Tid til ogsaa selv at modtage Undervisning. De to første Klasser af Medhjælpere, tilsammen 32, undervises af Læreren, og nogle af dem undervise igjen Medhjælperne af tredje Klasse, for saa vidt de ikke ere i Virksomhed; tredje Klasse Assistenten, der kaldes „Inspecting Monitors“, undervise igjen dem af fjerde Klasse, der slet og ret kaldes „Monitors“, og hvis Tal er over 100. Disse sidste, Drengene paa 8 til 10 Aar, have hver en Klasse paa 10—12 mindre Børn, hvem de lære de første Begyndelsesgrunde. Paa denne Maade læres baade Læsning, Skrivning og Regning. Hver Maaned holder Læreren Prøve med Opflytning fra den ene Klasse til den anden. Alle Eleverne vende Ansigtet mod Læreren, der fra sit Kateder overskuer og leder det hele, til Dels ved Hjælp af pantomimiske og telegrafiske Tegn og en Signalklokke.

Fra Liverpool gik Rejsen Syd paa. Først kom jeg gennem Cheshire-Ostens Hjemstavn og derpaa igennem Pottmagerdistriktet. Herfra faar man det velkjendte „engelske Stentøj“ og Fajance (af Engelskmændene selv kaldet China), som ved Wedgwoods Opfindelser og senere Forbedringer i Fabrikationen er bragt til saa stor Fuldkommenhed, at det har fundet Udbredelse over hele den civiliserede Verden og er blevet en Næringsgren for mange Tusender. Omkring Stoke og de andre Byer, i hvilke denne Virksomhed især har samlet sig, ses en Mængde Vand- og Dampmøller til Pulverisering af Flintesten, der bruges til Tilvirkningen. Denne sysselsætter ogsaa mange andre Arbejdere foruden de egentlige Pottmagere, saa som Kemikere, Tegnere, Malere, Kobberstikkere, Smede og Drejere, saa at Afstanden fra den oprindelige Forfærdigelse af Smørkrukker til den nuværende omfattende Industri er overordentlig stor. Derefter gik Rejsen igennem Metalfabrikernes udstrakte Omraade

Vest for Birmingham. Landskabet frembød et meget skiftende Billede: snart forfriskedes Øjet ved Synet af grønne Enge, frodige Agre og venlige Boliger, omgivne af smilende Haver, snart saa man intet uden Kul og Kulrøg, kulsorte Veje og tilrøgede Mure, rygende og dampende Skorstene og gnistrende Esser; hist Fred og Ro som paa Landet i Danmark, her de travle Maskiners larmende Virksomhed. Endelig standsede Farten i *Bristol*, der er en livlig Søhandelsstad, uagtet den ligger et Stykke inde i Landet ved Floden Avon, som falder ud i Severns brede Munding.

Her gjorde jeg Bekjendtskab med en Redningsanstalt (Reformatory School) for vildledte Pigebørn, næsten kun unge Lømmetyve, og med Blindeinstituttet, der staar over de fleste andre engelske Institutter af denne Art, især med Hensyn til Skoleundervisningen, og hvor man, i Modsætning til dem, udelukkende bruger det latinske Dobbelt-Alfabet. Den ældste Reliefbog, der er trykt i det engelske Sprog, er Johannes-Evangeliet, der udkom i Edinburgh 1837; de deri brugte Bogstaver vare det af James Gall udtænkte „triangulære System“, en Modifikation af det lille latinske Alfabet ved Anvendelsen af den trekantede Form. Kort Tid efter udsatte „Selskabet for Kunst og Industri“ i Edinburgh sin Guldmedalje som Belønning for den, der foreslog det bedste Relief-Alfabet. Der fremkom ikke mindre end 12 særegne Systemer og 3 Modifikationer af det latinske Alfabet. Da var det, at Alston i Glasgow henlede Opmærksomheden paa det af den allerede afdøde Dr. Fry foreslaaede store latinske Alfabet, og Medaljen tilkjendtes Dr. Fry, i det man udtalte sig for at beholde de seendes Bogstaver. Det er dette System med nogle for Fingerfølelsen kjendelige, men lidet isjnefaldende Kjendemerker, der i Relieftrykningen gaar under Navnet „Alstons System“. Af de særlige eller saakaldte „vilkaarlige Systemer“ have Freres, Lucas og Moons holdt sig, og dette sidste har ved Opfinderens, den blinde Moons, Bestræbelser fundet en stor Udbredelse. Ved det af ham bestyrede Blindeinstitut i Brighton er der indrettet et Relieftrykkeri, hvor der trykkes Bøger for blinde i en Mængde Sprog, deriblandt arabisk, og for at fremme dets Udbredelse har der dannet sig en formelig Propaganda, der under Navn af Moonske Blindeforeninger har strakt sig ogsaa til fremmede Lande.

For Resten har i de engelske Blindeinstitutter det latinske Alfabet i det hele hævdet sin Plads, og der udgives stadig Bøger, hvoriblandt et Tidsskrift, med latinsk Tryk. I nyere Tid har desuden det i Frankrig fremkomne Punktkskriftsystem, opkaldt efter den blinde Opfinder, Louis Braille, fundet Indgang i mange engelske

Instituter, og da dette System i Modsætning til alle de særlige engelske Systemer frembyder de to store Fordele, at det kan skrives af den blinde selv (saa at man ved Siden af ophøjet Tryk ogsaa har ophøjet Skrift) og ikke alene omfatter Bogstav- og Talsystemet m. m., men tillige et fuldstændig uddannet Nodesystem, er der Rimelighed for, at det efterhaanden vil fortrænge alle andre særlige Blindetrykssystemer. Det vil da, ligesom det er Tilfældet i Danmark og flere andre Steder, komme til at dele Herredømmet med det latinske Alfabet, der altid burde beholdes for ikke at bryde Forbindelsen mellem den blinde og Omverdenen. Ved hele denne Sag, i hvilken Franskmændene have foregaaet Englænderne og alle andre Folk med et godt Exempel i Retning af praktisk Sans, føler man ret Forskjellen mellem det franske Centralisationssystem med et tonegivende Midtpunkt og den engelske Decentralisation, der saa vidt mulig lader enhver Virksomhed bestaa som et selvstændigt Led i den store Helhed. I England findes ikke noget Institut, der saaledes som det i Paris kan give Tønen an og saa at sige vælge for de andre med; men den frie Konkurrence hersker i den Grad, at den tit bliver en dyr Fornøjelse. Medens saaledes i Frankrig det Brailleske Punktssystem har været i Stand til at samle alle Landets Blindeinstitutter under sit Banner, ere i England adskillige Bøger, især Dele af Bibelen, trykte i flere forskellige Systemer, i Stedet for at de dertil udgivne Penge kunde have faaet en langt mere frugtbringende Anvendelse, naar der var udgivet forskellige Værker i et og samme System. De Bestræbelser, der hidtil ere gjorte for at hidføre en Forandring heri, have ikke ført til noget Resultat, og man maa derfor ønske, at det fra Frankrig indførte System som en anden Vilhelm Erobrer maatte besejre de engelske Prætendenter.

Iblandt de talrige, i det Brailleske Punktssystem trykte Reliefbøger findes ogsaa en Del græske Værker, saa som de fire Evangelier, Apostlenes Gjæringer, Tragedier af Euripides, en af Aristofanes's Komedier, Dele af Homers Iliade, af Thukydid's og Xenofons historiske Skrifter m. m., og latinske Værker, som Horats's „Digtekunst“ samt grammatikalske Arbejder for begge Sprog. Disse Værker ere udgivne paa Foranstaltning af og til Brug for et i Worcester oprettet Gymnasium for blinde Sønder af Gentlemen.

Det Frivillighedens Præg, der lige som den røde Traad i den engelske Marines Tovværk gaar igjennem alle engelske Foretagender, gjenfindes ogsaa i Blindesagen; og hvor nødig Regeringsmagten griber ind selv i Sager, der have en offentlig Karakter, og hvis rette Gjennemførelse er af Betydning for Samfundet, derpaa afgiver denne

Sags Historie et slaaende Exempel, I den af det statistiske Bureau i London udgivne Folketælling for 1861 fremhævedes nemlig, at „det syntes tvivlsomt, hvorvidt de Bestræbelser, der hidtil vare gjorte for at formindske de blindes Uvidenhed og forbedre deres Tilstand, havde staaet i et passende Forhold til, hvad der udkrævedes i dette Øjemed.“ Det udhævedes fremdeles, at „en stor Mængde blinde i de fattigere Klasser ere en Byrde for Sognene eller deres nærmeste og vandre omkring som hjælpeløse Tiggere, tit af Mangel paa Lejlighed til at lære et simpelt Haandværk.“ Og endelig fandt man deri følgende karakteristiske Udtalelser: „Menneskevenner have under Indtrykket af de uvidende og forsømte blindes hjælpeløse Tilstand gjort gjældende, at det er Statens Pligt at omfatte disse ulykkelige med en særlig Beskyttelse og sikre dem Optragelsens Velsignelser i Forbindelse med en saadan industriel Undervisning, som kan hjælpe dem til at underholde sig selv. Men denne Betragtning har man modsat sig paa Grund af, at Statens Hjælp vilde bidrage til at standse den private Velgjørenheds Strøm, og at Krøblinger, forældreløse og andre lidende Medlemmer af Samfundet vilde være lige saa berettigede til saadan Hjælp.“ Der henvises imidlertid til det i andre Lande givne Exempel i Henseende til Statens Omsorg for de blinde, i det der dog tilføjes, at man først 1851 har faaet paalidelig Underretning med Hensyn til de blindes og døvstummes Tal og Tilstand, og „da den sædvanlige Fremgangsmaade i England er den, først at skaffe sig fuldstændig og paalidelig Oplysning for at forvise sig om, hvor vidt der er nogen Nødvendighed for en Indblanding fra Statens Side, kan det næppe vække Forundring, at der fra Regeringens Side endnu ikke (i 1861) er gjort noget Skridt i denne Retning.“ Os Danske, der dog ikke have Ry for overdreven Hurtighed, forundrer dette ikke des mindre. Men naar der saa atter hengaar ti Aar, uden at der sker noget, bliver det indlysende, at den paagjældende Fremtoning er grundet i den engelske Nationalkarakter, særlig i en rodfæstet Ulyst til at lade Staten gribe ind i noget, der mulig kunde trives ved private Kræfter alene. Og dog er der desværre intet Fremskridt sket i de næste forløbne 10 Aar; thi af Folketællingen for 1871 ses, at medens de blindes Tal er tiøget, er derimod Elevtallet i Blindeinstitutterne omtrent det samme som for ti Aar siden, nemlig 795. Da Tallet paa de blinde i en Alder af 10 til 25 Aar opgives til 2,600 Personer, kan man temmelig sikkert regne, at nu som før kun de to Tredjedele af Landets blinde nyde Undervisning, til Dels kun en yderst tarvelig; thi efter en omtrentlig Udregning var Tallet paa de blinde i England og Wales i Alderen fra

10—18 Aar, som er den, i hvilken de jævnligst ere i Institutterne, omtrent 1,200.

Ifølge Tællingen for 1871 var samtlige blindes Tal 21,590, hvoraf 10,380 vare mandlige og 10,210 kvindelige, altsaa 111 mandlige imod 100 kvindelige blinde; en Ellevtedel af dem var blindfødt. Da i Modsætning hertil de kvindelige blinde ere i Flertal i Skotland og Ireland, kan Forskjellen i Mængde mellem de to Kjøen kun forklares af stedlige Grunde, der staa i Forbindelse med Ud- og Indvandring og den forholdsmaessige Mængde af Folk af begge Kjøen, der leve i en fremrykket Alder. Der findes i England 16, i Skotland 4 og i Ireland 2 Blindeanstalter eller „Blindeasylter“, som de fleste kaldes. Af disse ere de 2 ældste oprettede 1791 og 93. De fleste af dem ere tekniske Skoler med dertil knyttet Almenundervisning. Nogle, især de to store Instituter i Edinburgh og Glasgow — i nyere Tid ogsaa det største af Londons Instituter — ere tillige Arbejdsanstalter, uden Boliger for de mandlige, men, især i Skotland, med Bolig for de kvindelige blinde. Blindeanstalten i Edinburgh frembyder Billedet af en forholdsvis storartet Manufakturvirksomhed, der sysselsætter omtrent 150 blinde, til Dels ogsaa de gifte blinde Mænds Koner og Børn, og hvis aarlige Omsætning allerede 1872 udgjorde henved 16,000 Pund Sterling. Blindeasylet i Glasgow afgiver et smukt Exempel paa Fællesarbejde mellem de blinde indbyrdes, i det disse blandt andet have stiftet en af dem selv bestyret Sygekasse. Et af Institutterne, nemlig det i Worcester, der som alt nævnt er beregnet paa Gentlemens Sønner, meddeler en højere Dannelse, særlig i de døde Sprog og Historie, og et andet, i Nærheden af London, virker i musikalsk Retning og tilstræber tillige efter nordamerikansk Mønster en højere Grad af Dannelse, end der søges opnaaet i de ældre engelske Instituter. Dette sidste, der er oprettet af en Forening af blinde, styres af en blind Nordamerikaner, som tillige med flere Lærere og Lærereinder, alle fra Blindeinstituttet i Boston, kom til England for i Samvirken med den nævnte Forening at omplante den amerikanske Methode paa engelsk Grund og saaledes tillige føre Kampen over paa fremmed Omraade. Dette Institut bruger det franske Punktsystem og forskriver de fleste af sine Musikalier fra Blindeinstituttet i Kjøbenhavn, hvor der trykkes Noder i dette System.

Blandt de mangfoldige andre Indretninger til Bedste for blinde fortjener særlig at fremhæves den ved den blinde Hanks Levys Bestræbelser og en fornem blind Dames Gavmildhed og Indflydelse opstaaede „Forening for at fremme de blindes almene Vel“, som blandt andet i London har oprettet en Arbejdsanstalt for blinde af begge Kjøen. Denne Anstalt, der har tjent til Forbillede

for en Del lignende rundt om i England, udmærker sig ved den Konsekvens, hvormed den Tanke er gennemført, ikke at bruge seende til noget som helst, der kan udføres af blinde. Saaledes ere i denne, af den blinde Levy styrede Anstalt ikke alene alle Mestre og Formænd, men endog Bybudene, Tjenestefolkene og Portneren blinde. Ingen af Arbejderne, hverken mandlige eller kvindelige, har Bolig i Anstalten.

Medens *Tallet paa de blinde* i England og Wales fra 1861 til 1871 er tiltaget med 2,238 Individuer (og siden 1851 med 3,284), er det derimod i Forhold til Folkemængden aftaget fra en blind paa 1037 Personer til en paa 1052; 1851 var Forholdet endog en paa 979 Personer.

Med Hensyn til de *døvstumme* var Tallet af dem 1871 11,518 (hvoraf 6,262 mandlige og 6,256 kvindelige), hvilket svarer til en paa 1,972 Personer. 1861 var der en paa 1,640, og det samlede Tal var da 12,236. I dette Tilfælde er altsaa ikke alene som ved de blinde Forholdstallet, men tillige selve Tallet aftaget. Dette tilfredsstillende Resultat tilskrives Virkningen af en mere omfattende Lægehjælp og bedre hygiejniske Foranstaltninger, og man gjør sig derfor sikkert Haab om, at Tallet paa dövstumme yderligere vil blive formindsket, efterhaanden som Sundhedsplejen vinder Indgang hos Befolkningen. Der findes i England og Wales 13 Døvstummeinstituter med ialt 1,100 Elever. Da 16 Procent af de dövstumme regnes at være i den Alder, i hvilken de burde modtage Undervisning, bliver altsaa kun mellem Halvdelen og de to Tredjedele oplært i Instituter. I Fattighusene vare 529, og af dem vare 51 aandssvage og 26 baade blinde og dövstumme. De dövstumme blindes Tal, der 1861 havde været angivet til 30, var 1871 voxet til 111, hvoraf kun 20 vare i særlige Instituter.

Naar der, som det fremgaar af det ovenfor nævnte, blandt Englands 21,600 *blinde* kun fandtes 1,200 i Undervisnings-Alderen, medens derimod af 11,500 *døvstumme* de 1,840 antages at være i denne Alder, maa man huske, at de blindes Klasse omfatter alle, som have mistet Synet, uden Hensyn til, i hvilken Alder dette er sket, hvorimod kun de blive at henregne til de dövstummes Klasse, som have mistet Hørelsen i Barndommen.

Det ældste Døvstummeinstitut i England oprettedes 1792 i London. Samme Steds er i nyere Tid oprettet et jødisk Døvstummeinstitut.

Tallet af *aandssvage* i England og Wales angives i Tællingen for 1871 til 29,452 (nemlig 14,728 mandlige og 14,724 kvindelige Individuer); i Forhold til Landets Folkemængde er der en aandssvag paa 771 Personer. 1871 var der i de bestaaende Idiotanstalter og Sindssyge-

huse 3,456 aandssvage, altsaa omtrent en Ottendedel af det hele Tal. Bedst var Forholdet i den sydvestlige Del af Landet, hvor en Tredjedel af dem var optagen i slike Anstalter, medens derimod i London kun en Sextendedel og i de nordlige og nordvestlige Egne kun en Syttendedel var optagen. Størstedelen af dem, der ikke vare i saadanne Anstalter, fandtes i Fattighuse, nemlig 8,000. Af megen Betydning er den Virksomhed, der udfoldes af det store Idiot-Asyl Earlswood i Surrey, ikke langt fra London. Denne Anstalt, som 1871 havde 510 Elever, har bestandig faaet større Udstrækning, saa at der nu findes omtrent 600 Elever. Da desuden i de senere Aar flere nye Idiotanstalter ere blevne oprettede rundt om i Landet, bliver Forholdet med hvert Aar bedre.

Saa længe Englænderne endnu ikke vare komne til Erkjendelse af Nødvendigheden af at indføre Skoletvang for normale Børns Vedkommende, og følgelig Tusender og atter Tusender af disse opvoxede i fuldstændig Uvidenhed, saa længe kunde der næppe være Udsigt til, at en saadan Bestemmelse skulde blive gennemført med Hensyn til abnorme Børn. Hvad der kom ud af de Bestræbelser til Gavn for de blinde, der vare grundede i en Erkjendelse af deres større Hjælpeløshed, have vi set i det foregaaende. Hvad de dövstumme angaar, da have de i England, i Modsætning til andre Steder, været mindre endside end de blinde, og de aandssvages Vel kunde Regeringen ikke have Tanke for, før Sagen igjennem private Forsøg havde staaet sin Prøve.

Den første Konsekvens, der er draget af, at Undervisningen skal blive et fælles Gode for alle, har ikke været Erkjendelsen af, at der af Staten bør sørges for de abnorme Børns Oplærelse, men foreløbig kun, at man stræber at supplere de bestaaende Instituters Virksomhed ved at virke for blinde Børns Optagelse til Undervisning i de sædvanlige Skoler for seende. Den Tid er endnu ikke kommen, da man saaledes som i Nordamerika og i Danmark opfatter den Staten paahvilende Forpligtelse til at sørge for, at alle Landets Børn nyde Undervisning, paa den Maade, at den for de blindes og dövstummes Vedkommende tillige bør omfatte Omsorgen for deres materielle Vel i Skole- og Læreaarene, skjønt dette er nødvendigt, hvis der skal udrettes noget. Det har forekommet mig, — om med Rette eller ej, véd jeg ikke — at den større Interesse, der i England lægges for Dagen med Hensyn til de blinde, staaer noget i Forbindelse med Religiositeten og især med den herskende Ærbødighed for Bibelens Ord, der saa ofte stille os Pligterne mod de blinde for Øje.

Paa Blindeinstituttet i Bristol oplevede jeg en Salgsdag, paa hvilken Damerne af den fornemme Verden, Fødsels- og Penge-Aristokratiet, kappedes om at købe de

blindes Arbejder og betale dem højt. Tallet af dem, der paa denne Tid besøge det i Nærheden af Bristol liggende, for sine Naturskønheder berømte Clifton, er nemlig meget stort, og der findes her en Mængde smukke Landsteder. Efter at ogsaa jeg havde aflagt et Besøg der-

ude og frydet mig over det herlige Klippelandskab og den vidtstrakte Udsigt langs Floden Avons Bredder, rejste jeg med Jærnbanen til Bath og derfra videre til London.

Fiskenes Udbredelse i Højden i Mellem- og Nordevropa

af Arthur Feddersen.

Selv i mere videnskabelige Arbejder vil man ikke sjældent finde fremført den Sætning, at Fiskene ere udbredte saa dybt i Havet og saa højt paa Bjergene, som der overhovedet findes dyrisk Liv. At dette ikke engang gjælder for Havets Vedkommende ville vi ikke opholde os ved paa dette Sted, men kun minde om, hvad man bl. a. har lært ved Challenger-Expeditionen, paa hvilken man f. Ex. fra en Dybde af indtil 24,000 Fod fandt Radiolarier (Polycystiner) og fra 12 og 14,000 Fods Dybde optog Fiske.*) Vi forbigaa altsaa helt Udbyttet af de senere Aars forholdsvis talrige Granskninger af Havets Dyreliv og indskrænke os til at samle en Del forskellige Oplysninger om Ferskvandsfiskenes Udbredelse i Højden, nærmest fordi det er en Afdeling af Dyregeografien, der endnu kan siges at være temmelig ukjendt. Vil man have Underretning om disse Forhold, maa man derfor ogsaa søge den paa de forskellige Steder, og trods al Søggen er det just ikke altid, at man faar Hold paa Sagen i dens Helhed. Selv den ellers saa omhyggelige v. Siebold gaar temmelig løst hen over dette Spørgsmaal.

Om man endog tager Vandrefiskene med, der dog kun til visse Tider af Aaret ere oppe i Floderne og i de mindre Vandløb, kan man vel opstille som almindelig Regel, at *Bjergegne ere temmelig fattige paa Fiske*. Der kan godt paa høje Bjergkjæder være rig Plantevæxt og leve mange Fugle og Insekter, men der er kun faa eller ingen Fiske. Vandene i de højeste Dele af Altaj, hvor Grænsen for den evige Sne ligger omtrent ved 6,600 Fod, ere saaledes fisketomme.***) Ved Bogotá, 8,000 Fod over Havet, lever kun Eremophilus Mutisii.***) Ja, man har ikke engang nødig at gaa til saa højtliggende

Bjergstrøg for at paavise denne Fattigdom paa Fiske; i Følge *Dr. Ant. Fric* ere Søerne i Böhmerwald, der jo ikke naar 5,000 Fod, enten fisketomme eller ogsaa findes kun Bækørreden i dem.**) I Algérien findes i Isser og Sébaou samt i deres Bifloder kun to Fiske, nemlig *Barbus callensis* og *Aalen*.***) I Norge ere Ferskvandsfiskene næsten indskrænkede til de indre østlige Egne, medens de vidtstrakte Højjælde, hele Vestlandet og alle de nordligste Egne alene bebos af nogle faa Arter; men de højst oppe levende Arter stige ikke højere til Vejrs end op i Birkebæltet, d. v. s. omtrent 2,500 Fod.***) I Alperne gaa Fiskene aldrig op over Cembrafyrens Grænse.†)

Da de enkelte Højdebælter frembyde lignende Livsvilkår som bestemte Jordbælter, finder man de samme og tilsvarende Dyreformer i Alpeegnene og i Polarlandene. Men for Fiskenes Vedkommende gjælder denne Regel ikke helt ud; disse Dyr gaa netop ikke overalt helt op i de Højderegioner, der nærmest svare til Polarbæltet. Fiskerarterne i de højtliggende Alpesøer ligne vel Fiskene i Højnordens Søer og Floder; men Fiskene ere ligesom blevne skubbet lidt ned ad Bjergsiderne til lavere Egne end andre Dyreformer, og det er tillige gaet ud over Artstallet.

I Forbigaaende kan her indskydes den Bemærkning, at *Dyr, der gaa gennem mange lodrette Bælter, ogsaa have stor vandret Udbredelse*. De have tillige mangen Gang en vid Udbredelse i Tid, d. v. s. gennem flere Jordperioder.††) En nærmere Udvikling heraf vilde vistnok ikke være uden Interesse; men da det vilde føre os

*) Sitzungsberichte d. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. (1871 og 1873).

**) Hanoteau & Letouroux: La Kabylie.

***) O. I. Broch: Statistisk Årbog.

†) Tschudi: Thierleben in den Alpen.

††) v. d. Hoeven l. c.

*) E. Behm: Geogr. Jahrbuch, VI. 1876.

**) v. d. Hoeven: Handbuch der Zoologie.